

Karácsony ünnepe

► Tit 2,11–14

Átformáló kegyelem

A textus az ünnep fényében

Mint általában az apostoli levelek, a Tituszhoz írt levél is valamilyen nehéz gyülekezeti szituáció megoldására tesz kísérletet. A levélből erre vonatkozóan az derül ki, hogy a krétai keresztény közösségnek mind külső, mind belső problémákkal szembe kellett néznie. Az első fejezet, még ha idézetként is – gnószoszzi Epimenidésztől, aki egy Kr. e. 7. századi költő, próféta volt –, kimondottan sértően beszél a krétaiakról: „*A krétaiak megrögzött hazudozók, gonosz vadállatok, lusta, falánk népség.*” (Tit 1,12) A levél szerzője a krétaiakkal kapcsolatban kialakult, közismert elítélő vélekedést összekapcsolja a gyülekezet belső valóságával, nevezetesen azzal a tévtanítással, amely a gnoszticizmus egyik megjelenési formájaként a zsidó vallás elemeit vegyíti a kereszténységgel (körülmetékedés, tisztasági előírások stb.). Az evangélium univerzalizmusa, nevezetesen annak lehetősége kerül veszélybe Krétán, hogy vallási, kulturális, származási körülményeitől függetlenül, kivétel nélkül minden ember megtalálhassa a maga saját, személyes kapcsolódási pontját az Isten által Jézus Krisztusban felkínált kegyelemmel (Tit 2,11).

Rendkívül izgalmas a szerző érvelésének azon logikája, hogy a kívülállók kapcsán semmiféle elvárást, feltételt nem fogalmaz meg – ellentétben a tévtanítókkal, akikkel szemben fellép –, ugyanakkor a közösség tagjai felé – még ha áttételesen, a levél címzettjén keresztül is – éles kritikát és elvárásokat fogalmaz meg. Ezzel nem a még nem keresztényeket célozza, hanem a hiteles, krisztusi, evangéliumhoz illő közösség kiformalására törekszik a már hitre jutott és a közösséghez tartozó keresztények között. Röviden: következmé-

nyekről beszél, nem követelményekről. A tévtanokkal szemben nem azok tételes cáfolatát vagy az evangéliumból következő más értelmezést állít a levélíró – ami a páli levelek sajátossága –, hanem az „egészséges tanításból” következő keresztény életvitel jellemzőit, méghozzá korosztályok, gyülekezeten belüli csoportok szerint külön tárgyalva (Tit 2,1–10).

A külső és belső körülmények sok rokon vonást mutatnak korunk kereszténységének helyzetével. Magát az evangéliumot ismertnek veszi, hiányzik az idő sürgetéséből táplálkozó missziói szemlélet és Jézus visszajövetelének közelsége, annak várása. A már konszolidálódott, „polgári” kereszténység megőrzésén fáradozik az író, és ehhez tartozó megfogalmazásokkal, kifejezésekkel él. Ezek felsorolása helyett inkább kiválasztok egyetlenegy, ami több változatban is megtalálható a levélben, és kifejezi a levélnek, illetve magának a keresztény életvitelnek a lényegét: a józanság (σωφρων). Mintha magából a levél szerzőjéből is hiányozna az a tűz és lendület, amely annyira jellemzi például a Római vagy az Első korinthusi levelet, de az sem célja a levélnek, hogy ilyen értelemben tüzet gyújtson, lendületet hozzon a címzettek életébe; célja az, hogy a krétai keresztények „józanul, igazságosan, kegyesen éljenek a világban” és az emberek között.

Két olyan mondat található a Titusz-levélben, amelyben a karácsonyi örömhír lélekmelengető sugarát érezhetjük; már csak e miatt a két mondat miatt is nagyon jó, hogy a levél része az Újszövetségnek, ráadásul ez a két mondat része az ünnep első és második napja perikopáinak is: „...mert megjelent Isten üdvözítő kegyelme minden embernek” (2,11), és „amikor megjelent a mi üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete” (3,4).

Az idei karácsonyünnep textusai onnan közelítik meg az inkarnáció csodáját, hogy általa – Jézus személyében – megjelent, nyilvánvalóvá lett a világban Isten jóindulata, szeretete, nagyvonalúsága az ember iránt. (A χαρις nagyon gazdag tartalmú kifejezés.) Mintegy ellenpólusként áll Isten valósága a krétaiak – és általában az ember – valóságával szemben. Ennek a megjelenésnek, ennek a nyilvánvalóvá válásnak akkora ereje van, hogy átformál, újjáteremt. Nem egyszerűen tanít, nevel (παιδεύουσα), ahogy a levél szerzője fogalmaz. Pál Gal 3,23–29-ben a törvényt nevezi nevelőnek, amelynek addig van szerepe, amíg hit által Isten fiaivá nem leszünk. A hit által való megigazulás megvalósulásának válhat akadályozójává, ha nevelni próbáljuk a gyülekezetet evangéliumhirdetés helyett. A tékozló fiú nem egyszerűen jó nevelést kapott – azt is, de az édeskevésnek bizonyult –, hanem újraformálta, újjáteremtette őt a méltatlanságában megtapasztalt apai szeretet. A megfürdetett és tiszta ruhába öltöztetett fiatalembert már annak megfelelően látjuk az apai ház asztalánál ülni, ahogy a Titusz-levél szerzője ír az isteni kegyelmet megtapasztaltakról (2,12). Ezt az átalakulást azonban az tette lehetővé, hogy szíve mélyéig megtapasztalta apja eléje siető szeretetében a 2. fejezet 14. versének valóságát. Az önmagát értünk és nekünk adó, az ünnepben elénk szaladó isteni szeretetnek kell a Lélek segítségével valamiféleképpen érezhetővé válnia, megjelennie az igehirdetésünkben, és ennek lehet következménye a hiteles keresztény élet. Igyekszem a későbbiekben irodalmi példákkal is érzékelteni, hogy miben több és más az, amikor egy történés átformálja az embert, és nem csupán tanulságokkal bír a számára.

Az igehirdetés felé

A betlehemi jászol mellett is a jézusi életmű egészének ismeretében lehet szólnunk, ami magában foglalja Jézus tanítását, tetteit, halálát és fel-

támadását is. Ebben a teljes értelmében „jelent meg”, vált nyilvánvalóvá Isten üdvözítő kegyelme az ő személyében. Az aoristos alak (Ἐπεφάνη) erősíti ezt azáltal, hogy folyamatos jelentést ad a szónak: jelen van. Jézus személyében ma is jelen van Isten kegyelme. „Jelen idejű” a Titusz-levél háttere is, hiszen a gyülekezet megszokott magja mellett eljönnek olyanok is, akik lazábban kötődnek akár a gyülekezethez, akár magához Istenhez, ebből adódóan úgy tekinthetünk a jelenlévőkre, mint akiknek körében ugyanaz a vallási, kulturális sokféleség jelenik meg, mint a krétai gyülekezet életében.

A polgári, konszolidált kereszténység ideálja is hasonló, ami mentes olyan túlzásoktól, mint a missziós küldetéstudat, Jézus visszajövetelének közeli várása stb., bár a sokféleségben még ennek a lelkiületnek a képviselői is jelen vannak. Többségében a jelenlévők nagyon is józanok, nincsenek nagy elvárásaik és igényeik egy szép ünnepi alkalom megélésén túl. A legrosszabb megoldás ilyenkor akár a nagyünnepi templomba járás, akár a felszínes keresztény élet lagymatagságát vagy képmutató jellegét górcső alá venni. A nagyünnepi igehirdetésnek tulajdonképpen egyetlen lehetősége van: Isten emberszeretetét, kegyelmét érezhetővé, átélhetővé tenni, aminek következtében – tehát következményszerűen – történhet életújulás. A mai igehirdető homiletikai szemléletét, gyakorlatát is meghatározza a Titusz-levél szemlélete: az életújulás következmény, nem pedig követelmény.

Igehirdetési irányok

Az otthon, a hazatérés, a hazalátogatás, a szereteteinkkel való találkozás az ünnep elengedhetetlen része. Mennyi ölelés! Talán nemcsak pénzt költsünk többet ebben az időszakban, hanem többet is ölelünk. A kis szobákba toppanások, felénk repülő emberek, ajkon csüngés. Ezek valósága, emléke vagy hiánya. Mennyi ölelés – mennyei ölelés.

Karácsonykor mintha az egész világ haza akarna térni Istenhez. Pásztorokká válunk. Bölcsökké. Utakra indulunk. Ugyanakkor ez azért lehetséges, mert *itt van*, megjelent. Elénk szalad. Felénk repül. Az Isten ajkán szeretnénk csüngen. A patyolattiszta angyali ének és a gyűrött-pecsétes belső emberi hang egymásnak válaszol, egymásra rímel: „*Találtok egy gyermeket, aki bepólyálva fekszik.*” (Lk 2,12) – „*Útra kelek, hazamegyek apámhoz.*” (Lk 15,18)

Minden hazatérésben benne van a bűnbánat. És a megbocsátás. Minden hazatérés karácsony.

Különös kapcsolódás a kegyelem. Az ember oldalán mindig ott van, hogy „távozz tőlem, mert bűnös ember vagyok”, vagy „apám, vétkeztem az ég ellen és te ellened”. Isten oldaláról pedig a válasz, hogy „emberek halászává teszlek”, és „együnk és vigadjunk, mert ez az én fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott”.

Isten nem hazudik. Nem úgy, mint a krétaiak. Vagy mint mi. Vagy mint én. Isten transzparens. Jézusban nyilvánvalóvá tette, hogy ő valóban irgalmas Isten. Isten Jézusban átvilágította magát, és kiderült róla, hogy valóban irgalom, jóindulat, nagyvonalúság, emberszeretet van benne. Kegyelemmel teljes.

Tudjuk a jászolban fekvő gyermek jövőjét, miket mond, miket tesz majd. Miket mondanak neki, róla. Mit tesznek vele. Isten ajándékáról letép-tük, félredobtuk a csomagolást, majd megszégyenültünk: tényleg az van benne. Nem hazudott. A kereszten lett nyilvánvaló, mit rejt az ajándék-csomag.

A kegyelem megtapasztalása elsőre koránt sem kellemes. Meglepő. Zavarba ejtő. Megszégyenítő. A krétai gyülekezetnek is van bőven mit meglátnia és min változtatnia Isten megtapasztalt szeretetének fényében. Ahogy nekünk is. Karácsony olyan, mint Nádas Péter tanító nénijének látogatása a *Hazug, csaló* című novellában. Mint Jean Valjean számára Myriel püspök bánásmódja a *Nyomorultak*-ban. A kegyelem azt jelenti, hogy Isten kiveszi a kezünkől azt, amit mi találtunk, gyártottunk sa-

ját magunknak, és kezünkbe adja azt, amit ő készített nekünk. A jászol. A keresz. Az asztal. Nádas tanító nénijének kezében a csokoládé. Myriel püspök kezében az ezüst gyertyatartók.

Ötletek, javaslatok

Lehet, hogy kiteríték az oltárkerítésre két szövetet. Egy hófehér, keményre vasalt, patyolattisztát, ünnepi ebédek abroszát, és mellé valami gyűröttet, piszkosat, rongyosat. A kettő összeér most. Ég és föld. Isten és ember.

Lehet, hogy kivetítem a tékozló fiú hazatéréseinek képét. Vagy akár Jákób tusakodását is Istennel. Mindkettő Rembrandt. Mindkettő ölelkezés. Hazatalálás az ölelésben. Ugyanakkor egymásnak feszülés.

Lehet, hogy a hittanos, gyerek-bibliaórás gyerekekkel adventben saját készítésű csomagolópapírt alkotunk. Mindenki rajzolhat rá valami apró részletet Jézus életéből. A karácsonyi istentisztelet előtt egy dobozba szépen elhelyezem az oltár keresztyét és az úrvacsora kellékeit. Nagyon szépen becsomagolom a csomagolópapírral. Az így elkészített ajándékdobozt felteszem az oltárra. Oda, ahová az úrvacsora eszközeit szoktuk előkészíteni. Az istentiszteleten – kihívok egy-két gyermeket – óvatosan kicsomagoljuk az oltártérben. A gyerekek elmondhatják, hogy milyen jelenetek vannak a csomagolópapíron. Kiemeljük a dobozban található tárgyakat, mindent a helyére teszünk, az úrvacsorához. A gyülekezetnek elmondom, hogy azt kaptuk, amit megígért nekünk Isten (2,11). Igen, valóban önmagát ajándékozta nekünk, értünk (Tit 2,14).

Lehet, hogy karácsony ünnepének templomi fenyőjét megőrizzük, és nagypénteken a maga dísztelen, halott valóságában visszaállítjuk a templomba. Nagyszombat este pedig az udvaron elégetjük, meghívjuk erre az ünnepélyes tűzgyújtásra a gyülekezetet. Lehet, hogy ebből hagyományt teremtünk.

Illusztrációk

GONDOLATOK

...kegyesen éljünk a világban...

„Elsőre kicsit sok a jóból. Arról nem volt szó, hogy változtassuk meg éltünket, csupán arról, hogy kicsit oldjuk az előítéleteket, tartsuk tiszteletben mások micsodáját, de az nem volt mondva, hogy egy füst alatt azonnal jó embernek is kéne lennünk, bölcsnek, igazságszeretőnek, jámbornak és barátságosnak. Még a végén kiderül, hogy szeretnünk is kéne felebarátosunkat, mint tenmagunkat. Ez valóban túl sok volna.”

Esterházy Péter (1950–2016) Kossuth- és József Attila-díjas magyar író: *Ama nagyon szép*

VERS

Ölelés, hazaérkezés, elénk szalad az Isten
Pilinszky János: *Apokrif*

TÖRTÉNET

Átformáló kegyelem

Victor Hugo: *Nyomorultak*

Nádas Péter: *Hazug, csaló* (https://reader.dia.hu/document/Nadas_Peter-Talalt_cetli-1181).

Felhasznált irodalom

BUDAI Gergely – HERCZEG Pál 1980. *Az Újszövetség története*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

VEÖREÖS Imre 1996. *Az Újszövetség színgazdagsága*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

FABINY Tamás 2000. Egy aoristos alak kihívása. *Lelkipásztor*, 75. évf. 2. sz. 41. o. Web: https://epa.oszk.hu/05300/05332/00779/pdf/EPA05332_lelkipasztor_2000_02.pdf.

NEMESHEGYI Péter 1998. Karácsony az Atya évében. *Vigilia*, 63. évf. 12. sz. 882–886. o. Web: https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1998_12_facsimile.pdf.

SZAKÁCS Tamás 2005. *Nevel minket az üdvözítő kegyelem*. <https://share.google/PwXvwXLILGNiEp2DX>.

SÁRKÁNYNÉ Horváth Erzsébet 2005. Karácsony ünnepe. *Lelkipásztor*, 80. évf. 12. sz. 423–425. o.

■ NÉMETH ZOLTÁN